

Література

1. Бучко Ж.І. Можливості і перспективи використання та збереження естетичних якостей ландшафтів Чернівецької області// Наук. записки Вінницького ДПУ. – Вінниця: Вінницький ДПУ. – 2003, вип. 5. – С. 115-119.
2. Горб К.М. Натуральність ландшафту як фактор заповідання: нові концептуальні та методичні засади// Феномен ландшафту: частини – ціле – все: Зб. наук. праць. – К.: Б.в., 2004. – С. 118-123.
3. Данілова О, Бойко І. Екологічні проблеми рекреаційного лісокористування у Чернівецькій області// Ландшафти та геоекологічні проблеми Дністровсько-Прутського регіону: Матер. міжнар. наук. конф. – Чернівці, 2005. – С. 20-22.
4. Екологічний паспорт Чернівецької області. – Чернівці: Зелена Буковина, 2007. – 96 с.
5. Концепція збереження біологічного різноманіття України/ Затв. Постановою КМУ № 439 від 12.05.1997 р. – К., 1997. – 28 с.
6. Методичні рекомендації щодо визначення максимального рекреаційного навантаження природних комплексів і об'єктів у межах природно-заповідного фонду України за зонально-регіональним розподілом. Схвалені Науково-технічною радою Державної служби заповідної справи Мінекоресурсів України 9 грудня 2003 р.
7. Рамкова Конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат// Зб. законодавчих актів України про охорону навколишнього природного середовища –10-тий т. – Чернівці: Зелена Буковина, 2004. – С. 311-315.
8. Сівак В.К. Проблеми оптимального використання природоохоронних територій у Чернівецькій області// Наук. вісник Чернівецького університету: Зб. наук. праць: Географія. – Чернівці: Рута. – 2006, вип. 318. – С. 166-173.
9. Солодкий В.Д. Екосистемний підхід у лісокористуванні. – Чернівці: Зелена Буковина, 2003. – 56 с.
10. Солодкий В.Д., Лавров В.В. Ефективні підходи до формування екомережі Чернівецької області// Агроекологічний журнал. – К.: НАУ. – 2008, № 1 – С. 13-17.
11. Солодкий В.Д. Ліси – ключові території екомережі Буковини// Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка, серія: біологія. – 2008, № 2. – С. 132-136.
12. Фурдичко О.І., Бондаренко Б.Д. Про інформаційне і правове забезпечення екотуризму в Карпатах з врахуванням поліфункціональної ролі лісових територій та соціально-економічних проблем регіону// Наук. вісник УкрДЛТУ: Зб. наук.-техн. праць. – Львів: УкрДЛТУ, 2001, вип. 10.1. – С. 38-46.

УДК 504.06:330.101

Доц. С.Є. Шутка, канд. екон. наук –
НЛТУ України, м. Львів

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО АУДИТУ В ПЕРІОД РЕФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Охарактеризовано становлення екологічного аудиту в період реформування економіки України і особливості його проведення.

Ключові слова: екологічний аудит, екологічний менеджмент, система екологічного аудиту, суб'єкти екологічного аудиту, реформування економіки.

Assoc. prof. S.Ye. Shytka – NUFWT of Ukraine, L'viv

Features of introduction of ecological audit are in the period of reformation of economy of Ukraine

Ecological audit becoming is described in economy reformation period of Ukraine and feature of his leadthrough.

Вступ. В Україні йде реформування екологічно небезпечної економіки в екологічно безпечну, як це робиться у всьому світі. Тому в умовах реформування економіки важливе місце посідає процес становлення екологічного аудиту як самостійного напрямку діяльності. Зараз настав час розгалузити систему екоменеджменту до кожного підприємства. Для цього необхідно провести екологічну інвентаризацію кожного підприємства, що в міжнародній практиці одержала назву екологічного аудиту.

Екологічне аудитування, що оформилося як специфічний вид діяльності (аналізу) в розвинених промислових країнах в останні два десятиліття, в Україні є в процесі становлення. Міжнародна організація із стандартизації (ISO) дає таке формулювання визначення екологічного аудиту: "Екологічний аудит є математичний і документований процес перевірки, що полягає в об'єктивному одержанні і оцінці інформації і спрямований на те, щоб встановити, чи відповідають критеріям контролю конкретні екологічні заходи, явища, системи регулювання або дані про них, і у повідомленні результатів цієї перевірки споживачу" [5].

Екологічний аудит став невід'ємною частиною, інструментарієм системи екоменеджменту від макро- до мікрорівня природокористування і господарювання. В ринкових умовах він має свої особливості. Насамперед, екологічний аудит здійснюється на межі інших напрямів діяльності: екологічних, природоохоронних, інвестиційних, господарських. Крім цього, він спрямований на збалансування загальнодержавної екологічної політики з політикою товаровиробника, що забезпечує конкурентоспроможність його продукції і захист навколишнього природного середовища.

Проведення екологічного аудиту дає змогу визначити здатність певної технологічної системи виробляти екологічно чисту продукцію, визначати ступінь привабливості виробництва і території для інвестицій. У сферу розгляду при екоаудиті входить також оцінка управління довкіллям й природокористуванням [4].

У міжнародній практиці поняття екоаудиту вже реалізоване в практичні механізми діяльності зі своєю законодавчою, нормативно-методичною і навчальною базою, організаційною інфраструктурою і кваліфікованими екоаудиторами. Система екологічного аудиту побудована з врахуванням правил і процедур, відображених у міжнародних стандартах ISO серії 14000, а також Рекомендацій ISO, ISO/MEK, правил ЄС, європейських стандартів серії EN 45000 та ISO 10011.

Система екоаудиту забезпечує виконання таких функцій [4]:

- екологічний аудит вибраних об'єктів;
- підготовку й атестацію екологів-аудиторів та експертів системи;
- акредитацію організацій з екологічного аудиту;
- підвищення кваліфікації спеціалістів з екоаудиту;
- забезпечення інформаційних й консультативно-методичних послуг, необхідних для функціонування системи;
- введення Реєстру системи.

В Україні ще лише починають усвідомлювати те, що екологічний аудит є необхідною за міжнародними стандартами передінвестиційною ста-

дією оцінки ризиків, обов'язковою процедурою оцінки вартості підприємств, які приватизуються, маркетингових досліджень конкурентоспроможності продукції, найбільш ефективним інструментом погодження загальнодержавних і місцевих інтересів, екологічної безпеки, і, нарешті, це один із найбільш ефективних засобів залучення громадськості до вирішення проблем екологічно безпечного життя, екологічно чистої продукції. Ринок диктує попит на екологічний аудит.

Екологічний аудит – це інструмент управління, який базується на системному підході і за допомогою якого оцінюється екологічна ефективність управління підприємством з метою збереження навколишнього природного середовища і підтримки його конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості.

Характерними особливостями екоаудиту є: незалежність, конфіденційність, об'єктивність, системність, компетентність, ліцензійність та відповідність цілям замовника. За міжнародними стандартами екологічний аудит є складовою частиною Системи екологічного менеджменту і аудиту (СЕМА – EMAS), яка вперше в Україні знайшла своє місце в Українсько-Канадській програмі "Розвиток управління навколишнім середовищем (район басейну ріки Дніпро)". У складі програми виконано комплексний проект "Екологічний аудит і "зелені технології". Мета проекту – створення нормативно-методичних і організаційно-технологічних умов комплексного впровадження в Україні системи екологічного аудиту і "зелених" технологій на прикладі підприємств харчової галузі, які розміщені в районі ріки Дніпро.

У країнах ЄС до складу системи управління промисловим виробництвом входить підсистема регулювання впливу підприємств на навколишнє природне середовище. Система екоменеджменту і екоаудиту (СЕМА) – це приклад регулювання забруднення, коли відповідальність і партнерство грають рівноправну роль в охороні довкілля, та як ринково орієнтований механізм, а не як інструмент адміністративно-командної системи. Вона спрямована на добровільне та гнучке пришвидшення процесу покращення екологічних характеристик діяльності підприємств і узгодження екологічних вимог з діяльністю підприємства. В США, Японії теж в останні роки дедалі більше простежується істотна залежність конкурентоспроможності компаній від їх екологічної політики.

Екологічний аудит здійснює:

- контроль за формуванням екологічних затрат за місцем їх виникнення з виявленням відхилень від нормативів, стандартів, вимог і планових завдань, регламентуючих природокористування;
- виявлення екстенсивних і інтенсивних чинників і резервів екологічної діяльності первинних підрозділів.

I. Постановка завдання. Загалом, екоаудит переслідує мету безперервного вдосконалення виробничо-економічної діяльності підприємств з врахуванням екологічних чинників у вигляді складання обґрунтованого висновку про кінцеві результати функціонування досліджуваних систем за певний період часу та розробки рекомендацій з подальшого вдосконалення фінансової, економічної, технологічної стратегії підвищення рівня екологічності виробництва.

Екологічний аудит істотно доповнює загальну характеристику підприємства, спрямований на аналіз еколого-економічного рівня підприємства і розв'язує такі задачі:

- оцінка стану еколого-економічного обліку на підприємстві і аналіз фінансових результатів;
- вивчення впровадження сучасних заходів з охорони навколишнього середовища, раціоналізації лісокористування;
- об'єктивна характеристика еколого-економічних відносин у сфері природоохоронної діяльності на рівні підприємства, визначення конкретних винуватців порушення лісового законодавства, нормативів, стандартів і вимог раціонального природокористування;
- оцінка ефективності використання лісових ресурсів на основі системи еколого-економічних показників;
- відокремлення актуальних екологічних проблем і розроблення рекомендацій з покращення ситуації, що склалася;
- оперативний екологічний контроль виробничо-господарської діяльності господарюючих суб'єктів для своєчасного попередження екологічних порушень;
- розроблення основ перспективної програми еколого-економічного (лісоекологічного) розвитку господарської діяльності.

Загалом підприємства повинні тісно пов'язувати власну діяльність з екологічними потребами регіону.

II. Результати. Сучасна українська економіка реформується. Повинна реформуватися і система екологічного менеджменту та аудиту. На мікрорівні в системі екоменеджменту повинна діяти ринкова управлінська інфраструктура з використанням екологічного аудиту, зокрема:

- аудитування виводу підприємств з експлуатації при реструктуризації галузі;
- аудиторські оцінки екологічних ризиків, пріоритетних заходів з екологічного оздоровлення підприємств, які приватизуються;
- аудиторська оцінка екологічних витрат;
- аудиторська оцінка програмних заходів ресурсозбереження;
- аудиторський захист корпоративних інтересів;
- аудиторська оцінка умов екологічного страхування;
- аудиторська оцінка нормативної бази.

Екологічний аудит має істотне значення для процесу ціноутворення по мірі зростання екологічних витрат, з розширенням екологічних обмежень при застосуванні нових технологій.

Екоаудит виконується за зверненням замовника, тобто товаровиробника, до екоаудиторської фірми з метою надання кваліфікованої комплексної (правової, екологічної, технологічної, маркетингової, інжинірингової) або спеціалізованої допомоги у вирішенні еколого-інвестиційних, ринкових та природоохоронних проблем. Екологічний аудит може виконуватися як у складі комплексу заходів з фінансового оздоровлення підприємства, так і самостійно. Його висновки і рекомендації мають конфіденційний характер.

Екологічні аудиторські послуги передбачають:

- аналіз впливу екологічно небезпечної діяльності на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей;
- еколого-економічний прогноз екологічних наслідків господарської діяльності (вартісна оцінка);

- оцінку ефективності природоохоронної діяльності суб'єктів господарювання;
- екологічне обґрунтування впровадження винаходів, ресурсоощадних технологій і систем, приладів контролю, іншого природоохоронного устаткування і обладнання;
- оцінку інших видів еколого-економічного забезпечення природоохоронної діяльності господарюючих суб'єктів;
- еколого-економічну оцінку ризиків здійснення інвестиційних проектів;
- еколого-економічну оцінку ризиків адміністративних рішень.

Суб'єктами екологічного аудиту є:

- аудитори, тобто фахівці, які мають відповідний кваліфікаційний сертифікат та ліцензію на заняття аудиторською діяльністю;
- аудиторські фірми, тобто організації, в статутну діяльність яких входить надання екологічних аудиторських послуг, та які мають відповідну ліцензію згідно з діючим законодавством.

Запровадження системи екоаудиту базується на системному підході, на управлінні відповідно до кінцевих екологічних результатів. Це два основних методологічних принципи, якими повинні володіти як професіонали-аудитори, так і персонал підприємства. Тому потрібно впровадити систему безперервного навчання на підприємствах для управлінського персоналу.

Навчальні програми повинні відповідати стандартам кваліфікаційних критеріїв та функціональним обов'язкам персоналу систем екоменеджменту підприємств, галузей. Крім того, вони повинні містити у своїй структурі основи знань застосування методів системного підходу та управління відповідно до кінцевих екологічних результатів, екологічного законодавства, нормативних актів; основи екологічної науки і технології. Навчальні програми повинні бути зорієнтовані на активні методи навчання.

Загальновизнаним є те, що екологічний аудит є ключовим елементом системи екоменеджменту. Він є однією з завершальних стадій СЕМА. Для забезпечення ефективності проведення екологічного аудиту слід дотримуватись таких вимог:

- предмет екоаудиту та учасники, які відповідають за нього, повинні бути чітко визначені і зафіксовані в документах;
- проведення екоаудиту має підтримуватись керівництвом підприємства, готовим адекватно відреагувати на всі недоліки, виявлені при аудиті;
- необхідно мати вірогідну і достатню за обсягом інформацію щодо предмету аудиту;
- група екоаудиторів повинна одержати відповідні повноваження, ресурси та підготовку для належного виконання дорученої роботи;
- слід бути впевненими, що проведення екоаудиту матиме підтримку з боку виробничого персоналу підприємства-клієнта.

При визначенні замовником цілей звичайно посилаються на тип критеріїв екологічного аудиту. Це може бути відповідність природоохоронному законодавству, вимогам інвесторів, системі екоменеджменту, екологічній політиці підприємства. Крім того, узгоджується з замовником обсяг робіт з екоаудиту, який забезпечить досягнення поставлених цілей і завдань. Обов'язковим є розроблення звіту щодо результатів екоаудиту. Рекомендації та розроблення плану заходів не є обов'язковими, але можуть увійти до обсягу аудиту за бажанням замовника.

В Україні створено деякі законодавчі і організаційно-правові передумови запровадження екологічного аудиту.

Висновки. Таким чином, екологічний аудит на сучасному етапі реформування економіки України є обов'язковою складовою системи менеджменту будь-якого підприємства. Введення в дію Стандартів підприємства системи стандартів екологічного аудиту стане першим важливим кроком щодо становлення дієвої системи менеджменту спеціалізованого підприємства на засадах сталого розвитку, зокрема проведенню екологічного аудиту, як незалежної перевірки екологічності господарської діяльності діючого підприємства, охорони довкілля з метою її достовірності, повноти, реальності відповідності природоохоронному законодавству, регламентуючим актам і напрацювання рекомендацій зі зниження фактичних або потенційних екологічних, фінансових й інших збитків, екологічних затрат.

Література

1. **Экологический аудит системы** устойчивого управления лесами/ Потравный И.М., Сидорчук В.Л., Резанов В.К., Гладун И.В.// Проблемы региональной экологии. – 2001, № 4. – С. 7-14.
2. **Мишенин Е.В.** Эколого-экономические проблемы природопользования в лесном комплексе. – Сумы: ИПП "Мрия-1" ЛТД, 1998. – 272 с.
3. **Серов Г.П.** Экологический аудит: Концептуальные и организационно-правовые основы. – М.: ЭКЗАМЕН, 2000. – 760 с.
4. **Сидорчук В.Л.** Развитие экологического аудита в сфере природопользования и охраны окружающей среды: теория, методы и практика. – М.: НИИ-Природа, РЭФИИ, 2002. – 458 с.
5. **Business, Industry and Environment** Opportunities for East West Cooperation on Environment Management Systems. UN/ ECE. – CEP/WG.1/R/11/ Rev/1/Add/1/- 27 Guly 1995/- Geneva.